

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

КОСТЕЦЬКА МАР'ЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378(477)(4)(09)''19/20''(043.3)

**РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.):
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЬЧУК Володимир Юльянович,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри математики, інформатики та методики їх викладання у початковій школі.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Олексійович,
Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні», ректор;

кандидат педагогічних наук, професор
РОЗСОХА Антоніна Павлівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди»,
професор кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 27 грудня 2017 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 27 листопада 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у кожній країні Європи й світу тривають наполегливі пошуки шляхів удосконалення якості вищої освіти відповідно до нових соціально-економічних потреб і суспільних запитів та очікувань. Бурхливий розвиток різних галузей людської життєдіяльності, інформаційних технологій, розробка мережних інструментів, а також численні інтеграційні і глобалізаційні процеси зумовили формування нових вимог до освітнього рівня молодого покоління в усьому світі.

Вища освіта на сьогодні є однією з найважливіших сфер розвитку євроінтеграції, яка набула форм Болонського процесу. На початку ХІХ ст. європейські країни, у тому числі й Україна, стали його безпосередніми учасниками. Крім того, значна кількість міжнародних організацій підтримує ідеї процесу та спонукає до їх реалізації.

Болонський процес (БП) спрямований на створення спільної сфери європейської вищої освіти шляхом кардинальних реформ у цій галузі. Він офіційно розпочався у 1999 році з підписання Болонської декларації. Передумовою її створення стало підписання Великої Хартії європейських університетів.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття – це період прискореного розвитку вітчизняної вищої освіти: чисельність студентів наблизилася до показників провідних західноєвропейських країн – Німеччини, Великобританії, Франції й Італії; значно зросла кількість молоді, яка після закінчення середньої школи вступає до вищих навчальних закладів (ВНЗ України); вектор державної освітньої політики спрямовано на формування гармонійно розвиненої і самодостатньої особистості.

Це практично уможливорює заплановане підвищення освітнього рівня суспільства, забезпечення високої якості освіти та професійної мобільності випускників ВНЗ на ринку праці. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. такі завдання реалізуються в умовах значної інтенсифікації європейських інтеграційних процесів.

Одним із найважливіших кроків у цьому напрямі стало підписання у 1999 році членами ЄС та іншими державами Болонської декларації про утворення Європейського простору вищої освіти. Власне так розпочався «Болонський процес» прискореного розвитку університетського рівня вищої освіти й створення сприятливих умов для освітньо-наукового обміну та співпраці у фундаментальних і прикладних дослідженнях.

У зв'язку зі вступом 19 травня 2005 року України до Болонського процесу, вітчизняна вища школа розвивається з урахуванням його вимог і рекомендацій. Це надає широкого поля діяльності для педагогів-науковців України, покликаних забезпечити теоретичну і практичну реалізацію зазначеного освітньо-інтеграційного процесу.

Отже, маємо підстави стверджувати, що вивчення європейської й національної вищої освіти з огляду на інтенсифікацію Болонського процесу на сьогодні є надзвичайно актуальним і визначається нагальними суспільними потребами.

У контексті нашого дослідження виокремимо важливу роль педагогічних напрацювань В. П. Андрущенка, Р. М. Вернидуба, С. М. Гончарова, В. С. Журавського, М. З. Згуровського, Б. В. Клименко, В. Г. Кременя, А.П. Кудіна, І. В. Мороза, М. Ф. Степка, Л. Л. Товажнянського, О. Г. Ярошенко та ін.

Значну увагу зазначеній проблемі приділено у роботах і виступах науковців В. Г. Передерія, А. В. Підаєва, А. А. Сбруєвої та ін. Вони пропонують детальну інформацію про основні етапи та цілі Болонського процесу. Однак на сьогодні все ще відсутні системні дослідження провідних тенденцій розвитку вищої європейської освіти, одним із проявів яких є спроба створення європейського простору вищої освіти й науки.

Протягом останніх років захищено численні дисертації з педагогіки, які стосуються лише однієї компоненти Болонського процесу, а саме: запровадження модульно-рейтингової і кредитно-модульної систем організації навчального процесу до вищої освіти України (О.О. Безносок, В.О. Зінкевичус, Л.І. Костельна, Т.Д. Мишківська, Л.М. Романишина, І.М. Романюк, Н.І. Шиян та ін.).

Проведений нами аналіз педагогічної та психологічної літератури з теми дослідження показав, що проблема основних тенденцій розвитку вищої школи європейських країн так і не набула цілісного вичерпного опрацювання.

Як бачимо, зазначені питання є актуальними в теоретичному та практичному аспектах. Отже, недостатній рівень їх вивчення спонукав нас до вибору теми дисертаційного дослідження **«Розвиток вищої освіти в Україні та країнах Європейського Союзу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): порівняльний аналіз»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (державний реєстраційний номер 0113U001233)

Тема дисертації затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 17 від 17 грудня 2015 року).

Мета дослідження: провести конструктивно-критичний аналіз тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та країнах Європейського союзу упродовж визначених хронологічних рамок як цілісного феномену в контексті сучасної вищої освіти.

Основні завдання дослідження:

1. На основі аналізу широкого кола наукових джерел розкрити сутність тенденцій, принципи та передумови розвитку досліджуваного феномену.
2. Висвітлити проблему якості вищої освіти та навчально-виховного процесу у ВНЗ.
3. Виявити та проаналізувати стан розвитку університетської освіти в Європейському регіоні.

4. Обґрунтувати процес становлення болонських реформ ВНЗ, з'ясувати їх значення;

5. Здійснити компаративний аналіз розвитку вищої освіти в Україні та країнах Західної Європи у контексті болонських реформ, визначити їх взаємозв'язок із розвитком сучасної вищої освіти.

Об'єкт дослідження - Європейський регіон вищої освіти.

Предмет дослідження – тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та країнах Європейського союзу (кінець XX – початок XXI ст.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період кінця XX – початку XXI ст.

Нижня межа дослідження зумовлена багатьма подіями, які започаткували становлення та розвиток вищої освіти в кінці XX ст., а кінцева межа збігається з початком XXI ст. – часом здійснення інтенсифікації й модернізації європейської вищої освіти.

Географічні межі дослідження включають Україну і країни Європейського Союзу.

Методологічну основу дослідження становлять загальнотеоретичні й методологічні принципи наукового пізнання та діалектичного розуміння суті педагогічного процесу у вищій школі; системного підходу до вивчення досліджуваних явищ; єдності загальнолюдського та національного, зв'язку теорії з практикою і сьогодення.

Теоретичною базою дисертаційного дослідження є вихідні засадничі положення сучасної вітчизняної вищої освіти: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту»; а також Конституція України та Національна доктрина розвитку освіти; нормативні освітні документи й концепції; матеріали ЮНЕСКО про вищу освіту.

Методи дослідження. Для досягнення зазначеної мети дисертаційної роботи й розв'язання намічених завдань нами було використано сукупність узгоджених і взаємодоповнювальних *методів дослідження*, а саме: структурно-порівняльний (аналіз наукових та документальних джерел для зіставлення матеріалів із досліджуваної проблеми); хронологічно-системний та проблемно-пошуковий (для визначення еволюції цілей, обґрунтування тенденцій розвитку Болонського процесу); ретроспективний логіко-системний (для з'ясування історико-термінологічних аспектів якості освіти); кількісний (для увиразнення числових характеристик сучасної середньої і вищої вітчизняної та західноєвропейської освіти).

Джерельна база дослідження ґрунтується на відборі й усебічному вивченні педагогічних та методичних наукових праць. Фактологічний матеріал дисертації становлять документи і матеріали Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, фондів Львівської обласної науково-педагогічної бібліотеки, а також Національної бібліотеки НАН України імені В. Вернадського.

Значною частиною опрацьованих джерел є вітчизняна та зарубіжна педагогічна, психологічна і методична література: монографії, дисертації та автореферати дисертацій, навчальні програми, підручники й методичні

посібники, довідково-бібліографічні видання. Крім того, використано матеріали періодичних видань (педагогічних журналів, збірників наукових праць, інформаційних збірників), які причетні до проблеми нашого дослідження.

Організація дослідження. Дисертаційне дослідження здійснювалося у три етапи протягом 2011 – 2016 рр.

На першому етапі (2011 – 2013 рр.) було визначено мету й завдання майбутньої роботи; здійснено теоретичні пошуки з обраної проблематики; укладено бібліографію та проведено аналіз вітчизняної й зарубіжної філософської, педагогічної і методичної літератури.

Упродовж другого етапу (2012 – 2014 рр.) продовжувалося формування і розширення джерельної бази; виявлено, опрацьовано та проаналізовано архівні матеріали, підручники й посібники, а також науково-педагогічну періодику досліджуваного хронологічного відрізка.

Протягом третього етапу (2015 – 2016 рр.) завершено теоретичне осмислення, систематизацію й узагальнення напрацьованого матеріалу в контексті сучасних філософських і психолого-педагогічних концепцій; сформульовано висновки та узагальнення, а також здійснено письмове оформлення й редагування тексту й апробацію основних результатів дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що:

- *уперше* на основі цілісного дослідження визначено сутність тенденцій, принципів і передумов розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та країнах Європейського Союзу (кінець XX – початок XXI ст.) як цілісного феномену;
- *увиразнено* історію становлення університету в Європейському регіоні;
- *обґрунтовано* потребу і перебіг болонських реформ у європейських ВНЗ, з'ясовано їх роль;
- *проведено* компаративний аналіз розвитку вищої освіти у країнах Західної Європи та Україні у контексті Болонського процесу;
- *досліджено безпосередню залежність* якості вищої освіти від підвищення ролі і поширення демократичних засад організації соціуму, за яких вища освіта поступово втрачає свій елітарний характер;
- *удосконалено* поняттєвий апарат досліджуваної проблеми, зокрема тлумачення таких понять, як «вища освіта», «якість вищої освіти»;
- *спрогнозовано* тенденції і перспективи професіоналізації вищої освіти як чинника поширення Болонського процесу у системі вищих професійних закладів освіти;
- *здійснено* порівняльний аналіз кількісних та структурних характеристик системи вищої освіти відповідно до європейських стандартів і вимог Болонського процесу;
- *виокремлено специфічні* особливості становлення й розвитку вищої педагогічної освіти країн – ініціаторів Болонського процесу.

Теоретичне значення дослідження становить обґрунтування висновків щодо відповідності вітчизняної національної освіти до рівня європейських стандартів вищої школи та вимог Болонського процесу, а також

співвідношення якості українських атестатів і дипломів із європейськими вимірами.

Практичне значення: положення та результати дисертаційної роботи можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях із порівняльної педагогіки, при розробці навчального курсу «Вища освіта України та Болонський процес», спецкурсів і спецсемінарів із питань модернізації вищої освіти України в контексті Болонських реформ, а також при створенні підручників та навчальних посібників.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (акт № 1817 від 05.12.2016 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 01-13/809 від 20.12. 2016 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-08/3 від 12.01.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації були репрезентовані на науково-практичних конференціях: «Університет як явище культури» (Київ, 2013), «Сутність характеристики вищої школи» (Київ, 2013), «Розвиток особистості в системі освіти» (Львів, 2014), «Основні суперечності в розвитку вищої освіти» (Одеса, 2014), «Фундаментальные и прикладные исследования: современные научно-практические решения и подходы» (Баку – Ужгород – Дрогобич, 2016); доповідалися на щорічних звітних науково-практичних конференціях викладачів та на засіданнях кафедри математики та методики викладання математики початкового навчання, кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 17 публікаціях, серед яких: 9 статей – у наукових фахових виданнях України, 3 статей – у міжнародних наукових фахових виданнях, 5 статей – у збірниках матеріалів і тез науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 181 сторінка (основний текст – 164 сторінок). У списку використаних джерел – 130 найменувань, з них 6 – іноземними мовами. Робота містить 2 рисунки, 7 таблиць та 2 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено мету, завдання об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження**», нами показано, що необхідність реформування вищої освіти наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. була визначена новими соціальними умовами, переходом до нового постіндустріального типу цивілізації. Модернізуючи вищу школу, Україна розв'язує внутрішні проблеми (демократизація суспільства, формування

економічно і суспільно активних громадян тощо), а також утверджується серед інших держав в умовах глобалізації та європейської інтеграції. Нами з'ясовано цілі зазначеної реформи – оновлення змісту вищої освіти на кардинально інших правових і методологічних засадах; досягнення високоякісного рівня підготовки випускників середньої та вищої шкіл; збереження кращих освітніх здобутків минулого і максимальне наближення до європейського рівня освіти в кількісних та інших показниках. Відповідно основним принципом державної політики в галузі освіти стало досягнення принципово нового рівня якості підготовки фахівця вищої школи, конкурентоспроможного на європейському ринку праці.

З урахуванням явищ глобалізації й континентальної інтеграції виявлено загальні для європейського регіону тенденції розвитку вищої освіти, а саме: 1) кількісне зростання контингенту студентів та їх мобільності; 2) перетворення елітарної вищої освіти на загальну; 3) продовження тривалості обов'язкової освіти; 4) ускладнення структури вищої освіти й урізноманітнення мережі ВНЗ (чисельне збільшення і зростання ролі сектора недержавної освіти); 5) професіоналізація вищої освіти; 6) удосконалення системи управління вищою освітою; 7) забезпечення якості вищої освіти; 8) розробка механізмів інтеграційної політики у сфері вищої освіти. Ці явища проаналізовано з огляду на їх важливість для досягнення цілей Болонського процесу.

Суспільна потреба у підвищенні освітньої компетентності населення розвивалася нерівномірно, тому поняття «якість освіти» є порівняно молодим. Серед населення аграрних соціумів рідко хто умів читати і писати, в індустріальних рівень загальної грамотності був невисоким, а вищу освіту отримували невеликий відсоток молоді. Доведено, що лише з переходом до постіндустріального суспільства (т. зв. соціуму знань) довготривале навчання всіх представників молодих поколінь стало не просто необхідністю, а й одним із головних державних і суспільних пріоритетів. Нове ХХІ ст. пред'являє вітчизняним та європейським освітянам (та й у всьому світі!) надати молоді не лише необхідні знання, а й професію. Для цього вимогу потрібно обов'язково перейти до загальної вищої освіти, яка б охоплювала більшість осіб вікової групи 17 – 23 роки.

Висвітлено еволюцію поняття «якість освіти» в Україні, визначено, що у ХХІ ст. виявити зростання ролі освітньо-наукового комплексу як головного суспільного пріоритету є основним рушієм поступу в усіх сферах життя громадян. Досліджено, що сьогодні якість освіти асоціюється не лише з формуванням суспільно бажаних особистісних рис молоді, а й із процесом та результатом діяльності окремих рівнів та всієї освітньої системи України.

Доведено, що проблема забезпечення якості вищої освіти виникла не у всіх розвинених країнах світу і не водночас. В окремих науково-теоретичних і практичних аспектах питання якості вищої школи і підготовки фахівців набули актуальності лише у тих державах (насамперед – у США), для яких були характерні певні ринкові ознаки діяльності освітньої системи: відсутність централізації в управлінні і виборі навчальних планів; участь громадськості у

створенні й забезпеченні діяльності ВНЗ; високий рівень автономії вищих шкіл та змагання між ними за кращих абітурієнтів і доступні фінансові ресурси. Ці обставини зумовили появу, удосконалення й розширення системи засобів оцінювання, вимірювання і забезпечення якості середньої та вищої освіти.

Виявлено, що безперервність змін у науково-освітній сфері ускладнює визначення терміна «якість освіти» в різних європейських країнах і для різних складових частин навчально-виховного комплексу. Це пояснюється неоднозначністю самого поняття й безпосередньою участю основних суспільних груп в освітньому процесі та оцінюванні, використанні його результатів (студенти, викладачі, освітні керівники, роботодавці).

Встановлено, що національна вища освіта може вважатися якісною лише тоді, коли вона охоплює практично всю спроможну до того чи того виду навчання молодь і надає їй необхідну для виходу на ринок праці професійну компетентність. Це завдання може бути розв'язане лише за перетворення вищої освіти не на державний, а на загальносуспільно-державний пріоритет. Інша важлива передумова її високої якості – надання молоді професійної компетентності перспективного плану, тобто з орієнтацією на майбутній ринок праці, а не на той, який існував раніше або навіть сьогодні.

Держава та політично-керівні органи мають стати координатором, джерелом укладення доцільних правил функціонування ВНЗ усіх форм власності і гарантом забезпечення світових та національних стандартів тривалості, змісту й методів навчання.

Отже, на основі аналізу науково-педагогічних джерел нами з'ясовано суть поняття «якість вищої освіти», під якою розуміємо сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, що надають йому спроможність формувати такий рівень професійної компетентності, який задовольняє потреби, які є або які будуть, громадян, підприємств і організацій, суспільства й держави.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. відзначений в Україні прискоренням розвитку сектора вищої освіти: чисельність наших студентів наблизилася до показників провідних країн Західної Європи – Німеччини, Великобританії, Франції й Італії; значно зросла кількість молоді, яка після закінчення середньої школи вступає до ВНЗ; вектор державної освітньої політики спрямовано на формування розвиненої і самодостатньої людини, професіонала й особистості.

У другому розділі **«Реформування вищої освіти на Європейському просторі»** зазначено, що інтеграція в європейський освітній простір передбачає численні системні зміни в організації та державному регулюванні вищої освіти. Для реалізації завдань Болонської декларації потрібні заходи правового економічного й ідеологічного характеру. Законодавчого й іншого нормативного регулювання потребують такі питання, як: ужиття заходів для подальшого вдосконалення правового статусу суб'єктів освітніх відносин із метою забезпечення належних умов для реалізації конституційного права громадян України на якісну загальну та вищу професійну освіту, доступну і безкоштовну; визначення статусу європейського додатка до диплома на території України; введення двох ступенів вищої освіти шляхом унесення змін

до Закону України «Про вищу освіту»; надання освітньо-кваліфікаційному рівню «бакалавр» статусу повної вищої освіти; прийняття закону про післядипломну освіту («освіту для дорослих»); розмежування та визначення статусу державної освітньої й державної (або іншої) кваліфікаційної атестації випускників; установлення еквівалентності наукових ступенів «кандидат наук» і «доктор наук» європейському ступеню «доктор» шляхом укладення міжнародного договору на продовження Болонської декларації і прийняття відповідного закону України; затвердження методики і шкали зіставлення нормативів державного освітнього стандарту з європейською системою перезарахування кредитів шляхом прийняття відповідної урядової постанови. Для цього потрібно використовувати не тільки кількісний підхід при порівнянні академічних годин і одиниць трудомісткості, а й якісний метод зіставлення змісту досліджуваних навчальних курсів.

Сприяння академічній мобільності студентів і викладачів та наукових працівників відбувається шляхом затвердження відповідних урядових програм. Необхідність останніх не викликає сумнівів, тому що програма мобільності Європейського Союзу TEMPUS/TACIS, розроблена для країн Східної Європи та Центральної Азії, не може задовольнити всі потреби в академічній мобільності. Програма сприяння академічній мобільності, прийнята на рівні уряду, має містити умови одержання грантів індивідуальної мобільності для студентів і викладачів, а також для організацій, у т. ч. й ВНЗ. Фінансування цієї програми може здійснюватися з бюджетів і позабюджетних фондів.

Забезпечення якості вітчизняної вищої освіти передбачає зіставлення українських і європейських освітніх стандартів, а також знань, умінь та навичок (компетенцій, набутих випускниками ВНЗ). Ці питання є визначальними для визначення рівня нашої вищої освіти і можливості вступу України до європейської мережі забезпечення якості вищої освіти.

Необхідно виробити на законодавчому рівні інтеграції науки і вищої школи правові умови для сприяння розвитку науки у вищих освітніх закладах шляхом зняття обмежень на одержання статусу організації і проведення стимулювальної податкової політики.

Відповідність реальних результатів і змісту освіти вищих навчальних закладів державним стандартам є необхідною, але недостатньою умовою якості знань випускників ВНЗ. Тому досягнення оптимальної якості професійної освіти зумовлено створенням системи якості, яка на рівні конкретного вищого навчального закладу забезпечувала б узгоджену реалізацію державних, суспільних і особистих інтересів майбутніх фахівців. Однак науковці стверджують, що не слід поверхово наслідувати методи закордонної педагогічної науки й практики. Натомість необхідно враховувати в освітній діяльності запити й потреби національної освіти, домінуючі тенденції європейського розвитку освітньої галузі та досвіду міжнародного співробітництва для збагачення форм і методів особистісного становлення молоді й фахового зростання педагогів.

З метою підвищення якості вищої освіти в Україні нами визначено такі напрями освітньої діяльності: створення відповідних комунікацій

(Інтернет/Інтранет) за допомогою апаратного і програмного забезпечення; залучення молоді до широкого вивчення природничих і математичних навчальних дисциплін; посилення зв'язків між освітніми закладами і промисловими та бізнесовими структурами; поліпшення тендерного співвідношення та забезпечення; інтенсифікація вивчення іноземних мов шляхом удосконалення соціокультурного компонента змісту іншомовної освіти; використання новітніх технологій та інновацій; обмін студентами й викладачами в рамках ЄС; оцінювання ступеня набуття студентами змісту вищої освіти; зростання автономії університетів і забезпечення єдності освіти й науки через зміну статусу університету шляхом розширення його академічних та господарських прав. Особливий статус університетів можна визначити за допомогою внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» або прийняття спеціального закону «Про університети».

Подальший розвиток законодавства передбачає зміцнення правової бази двоциклового навчання, закріплення правових гарантій академічної мобільності студентів, розвитку автономії університетів, а також демократизації системи вищої освіти загалом.

У третьому розділі **«Компаративний аналіз розвитку вищої освіти у країнах Західної Європи та Україні у контексті Болонських реформ»** доведено, що за останні кілька десятиріч минулого ХХ ст. вища освіта західноєвропейських країн почала змінюватися швидко та глибоко. Якщо в розвинених країнах світу найістотнішим було її безприкладне розширення і збільшення чисельності нових університетів, порівняно з усіма попередніми століттями, то в новоутворених державах здобуття незалежності супроводжувалося створенням національних систем освіти, орієнтованих на власні потреби. Тобто наймогутнішими ініціаторами змін у вищій освіті стали не її внутрішні проблеми чи негаразди, а зовнішні чинники, насамперед, пріоритети та вимоги до освітньої системи глобалізованого та інформатизованого суспільства ХХ ст.

Загальні освітні тенденції на рівні світового співтовариства зростатимуть і поглиблюватимуться, тому Україні потрібно обов'язково враховувати їх під час стратегічного й тактичного планування власної системи навчання й виховання.

Педагогічна освіта країн Західної Європи, у т. ч. й України, функціонує та розвивається як єдність загального та особливого.

Інтегральними чинниками цього розвитку науковці вважають: а) зумовленість історичним, політичним і соціально-економічним контекстом у межах окремих країн та Європи загалом; б) збереження національних традицій і звичаїв фахової підготовки учителів; в) вплив сучасних концептуальних глобальних ідей (інтеграція, професіоналізація, універсалізація тощо).

Надзвичайне структурне розмаїття базової професійної підготовки, започатковане традиційним для Європи дуалізмом систем педагогічної освіти (одночасним функціонуванням двох моделей підготовки вчителів – для дошкільної й початкової школи, а також для середньої школи), нині зумовило нові структурні зміни, які забезпечують варіативність навчання (вибір різних

освітніх і професійних програм та курсів), його гнучкість щодо соціальних трансформацій.

Більшість сучасних європейських систем та моделей професійного навчання вчителів ґрунтується на статичних освітніх концепціях, які абсолютизують базову педагогічну підготовку, розглядаючи її як достатню для тривалої професійної діяльності. Проте під впливом ідей неперервної педагогічної освіти в сучасних умовах поступово утверджується її сприйняття як відкритої динамічної системи.

Західноєвропейські моделі сучасної професійної педагогічної підготовки, незважаючи на розмаїття їх структурної організації та змісту, усе більше зближуються. Це зумовило виникнення й розвиток нового феномену – т. зв. загальноєвропейського освітнього простору.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави до таких важливих висновків.

1. Нами *здійснено* конструктивно-критичний *аналіз* тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти у країнах Європейського Союзу у визначених хронологічних рамках як цілісного феномена в контексті актуальних проблем сучасної вищої школи.

З урахуванням явищ глобалізації і континентальної інтеграції *виявлено* загальні для європейського регіону *тенденції розвитку вищої освіти*, тлумаченні нами як напрями її еволюції, зумовлені впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До найважливіших із них належать: перетворення елітарного характеру вищої освіти на загальний масовий, доступний; кількісне зростання контингенту студентів та їх мобільності; продовження тривалості освіти («освіта упродовж життя»); ускладнення структури вищої освіти та урізноманітнення мережі ВНЗ; збільшення обсягу і зростання ролі сектора недержавної вищої освіти; професіоналізація вищої освіти; вдосконалення системи управління вищою освітою, забезпечення її високої якості; розробка механізмів інтеграційної політики в галузі вищої освіти.

Ці явища *висвітлено* з огляду на досягнення цілей Болонського процесу.

2. На основі опрацювання широкого кола джерел *з'ясовано* сутність, принципи і передумови розвитку досліджуваного феномена. Серед принципів вищої освіти нами особливо *виокремлено* її: демократизацію; модернізацію, яка включає інноваційний розвиток освітньої галузі системи; глобалізацію; утвердження нової освітньої парадигми, відповідно до якої освіта орієнтована не тільки на змістово-процесуальний аспект навчання, а й на його результат; компетентнісний підхід; інноваційний характер навчальних технологій, які впливають на формування світогляду молодого покоління; гуманізацію й гуманітаризацію.

Крім того, нами *визначено* передумови розвитку вищої західноєвропейської та вітчизняної освіти у зазначений період: соціально-політичні; державно-законодавчі (прийняття відповідних законодавчих актів); культурні, духовно-ідеологічні; націотворчі; освітньо-педагогічні.

3. Унаслідок ґрунтовного вивчення відповідних науково-педагогічних джерел *узагальнено трактування термінів* «якість вищої освіти» та «якість освітнього процесу». Перший із них тлумачено як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок та інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти; а другий – як сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, що надають йому спроможності формувати такий рівень професійної компетентності, котрий задовольняє потреби, які є або які будуть, громадян, підприємств і організацій, суспільства й держави.

Простежено еволюцію поняття «якість освіти» в Україні, що сприяло з'ясуванню ролі освітньо-наукового комплексу як головного суспільного пріоритету і джерела суспільного поступу. Виявлено, що цей термін асоціюється сьогодні не лише з формуванням суспільно бажаних особистісних рис молоді, а й із процесом та результатом діяльності окремих рівнів та всієї вітчизняної освітньої системи.

Підтверджено, що безперервність змін у сучасній науково-освітній сфері ускладнює визначення поняття «якість освіти» в різних європейських країнах і для різних складових частин навчально-виховного комплексу. Це зумовлено неоднозначністю власне цього терміна й безпосередньою участю основних суспільних груп в освітньому процесі й оцінюванні та використанні його результатів (студенти, викладачі, освітні керівники, роботодавці).

Встановлено, що національна вища освіта може вважатися якісною тільки за умови, що вона охоплюватиме практично всю спроможну до того чи того виду навчання молодь і надаватиме їй необхідну для виходу на ринок праці професійну компетентність. Це завдання може бути розв'язане лише у разі перетворення вищої освіти не на державний, а на загальносуспільно-державний пріоритет.

Визначено іншу важливу передумову «якісної вищої освіти» – надання молоді професійної компетентності перспективного плану, тобто з орієнтацією на майбутній ринок праці, а не на той, який існував раніше чи існує сьогодні.

Доведено, що домінуючим принципом підвищення якості вищої освіти в Україні залишається стандартизація змісту її освіти.

4. Оскільки у сфері освіти якість традиційно визначається цілями, увиразнено спроектованість сучасної закордонної освіти на: індивідуальний розвиток особистості, розкриття її потенціалу; задоволення потреб економіки у кваліфікованій робочій силі; соціальну інтеграцію, становлення активного члена громадянського суспільства; мотивацію до навчання «упродовж життя».

З огляду на вплив глобалізаційних чинників, модернізація освітньої галузі України має здійснюватися на прогностичних засадах, ураховуючи демографічну ситуацію, тенденції розвитку національної і світової економік, потреби ринку праці і творчого поєднання прогресивних ідей міжнародного виміру з вітчизняним освітнім досвідом.

Якість освіти залишається пріоритетною і на майбутні роки, позаяк сьогодні важливим стає не власне виробництво, а надання послуг. Власне тому

інформація та знання все більше набувають характеру чи не основного виробничого ресурсу.

Держава та політично-керівні органи є координаторами й авторами доцільних правил функціонування ВНЗ усіх форм власності і своєрідними гарантами дотримання світових та національних стандартів тривалості, змісту і методів навчання.

5. Нами *проаналізовано* розвиток університетської освіти в Європейському регіоні в межах Болонського процесу, *обґрунтовано* його сучасні та перспективні чинники розвитку.

На підставі порівняльного аналізу систем вищої освіти країн – ініціаторів Болонського процесу – *виявлено* суттєві, відмінності у її структурах та комплексах дипломів, які суперечать інтеграційним процесам у Європейському Союзі, істотно гальмують освітньо-наукові обміни та інші форми співпраці. *З'ясовано*, зміни, які Великобританія, Іспанія, Італія, Німеччина та Франція досягли на початку Болонського процесу та які стосувалися переважно структурних показників систем вищої освіти, а не змісту і методів навчання (зокрема, Модифіковано побудову навчального процесу, запроваджено двоступеневу модель вищої освіти, змінено правила прийому абітурієнтів (селекційних процедур), впроваджено нові назви дипломів і додатки до них).

Визначено роль тенденції професіоналізації вищої освіти як фактора поширення Болонського процесу на систему вищих професійних закладів освіти. Суть її полягає в тому, що розвинені європейські країни ліквідують сектор базової (початкової) професійно-технічної освіти і намагаються надавати всім учням середню освіту різних варіантів, надаючи цим самим можливість здобуття вищої освіти.

Підготовлена у середніх професійних закладах молодь скеровується переважно в неуніверситетський сектор вищої освіти – т. зв. «сектор вищої професійної освіти». У цьому секторі випускники отримують дипломи типу «В», а власне підготовка стане коротшою і дешевшою від пропонованої університетським сектором на довготривалих програмах, що завершуються отриманням дипломів типу «А».

6. Болонський процес є найбільш масштабною спробою поєднання, узгодження і зміцнення систем вищої освіти й науково-дослідної діяльності, пов'язаної з перетворенням Європейського Союзу на найпотужнішу економічну структуру на планеті. Його створенню передувало підписання представниками країн Європи трьох документів: Великої Хартії університетів, Лісабонської конвенції (1997 рік) про визнання кваліфікацій для системи вищої освіти європейського регіону та Сорбонської декларації (1998 рік) щодо необхідності руху до узгодження структур систем вищої освіти в Європі.

Болонські реформи зумовили істотні зміни у перші роки їх реалізації. Після зіставлення текстів документів конференцій міністрів освіти країн Європи у Болоньї, Празі, Берліні та Бергені нами *виокремлено дві тенденції у розвитку Болонського процесу*: географічне розширення територіальних меж

європейського простору вищої освіти (The European Higher Education Area) шляхом збільшення кількості його членів; урізноманітнення цілей країн-учасниць, та намагання охопити не лише університети, а й усі ВНЗ т. зв. Старого Світу.

До шести головних освітніх цілей, проголошених у Болоньї, у Празі додалися ще три, у Берліні запропоновано дослідити можливість залучення до процесу і вищих професійних закладів із короткими навчальними програмами, а в Бергені у відповідь на вимоги побудови суспільства знань та інноваційної економіки акцентовано необхідність доповнення двоступеневої структури «бакалавр – магістр» третім ступенем – «докторантура». Наголошено, що Європа відчуває нагальну потребу в кількісному та якісному розширенні підготовки молодих науковців, спроможних до самостійних досліджень.

7. Нами *реалізовано* такі, вихідні позиції дослідження розвитку вищої освіти (європейської та вітчизняної), її якості та тенденцій у досліджуваних хронологічних рамках: визначення загальної мети і завдань, актуальних для того чи того періоду; з'ясування провідної методології (парадигми) та її відображення у змісті освіти; висвітлення переліку і змісту навчальних дисциплін, що синхронно вивчалися у ВНЗ різних країн світу; розгляд і визначення питань організації навчання (його методів, форм і засобів); аналіз проблеми оцінювання навчальних досягнень.

Визначено перспективні напрями розвитку Болонського процесу: підвищення міжнародного рейтингу європейської вищої освіти; розвиток транснаціональної освіти в інших регіонах світу та нормативне забезпечення її якості.

Водночас потрібно зазначити, що в майбутньому необхідно враховувати в освітній діяльності запити національної освіти, домінуючі тенденції міжнародного досвіду в освітній галузі шляхом актуалізації міжнародного співробітництва задля збагачення форм і методів особистісного становлення молоді та фахового зростання педагогів.

8. Визначені і висвітлені нами тенденції розвитку вищої європейської та вітчизняної освіти свідчать про впровадження нової парадигми, відповідно до якої слід орієнтуватися не тільки на змістово-процесуальну організацію навчання, а й на його кінцевий результат. При цьому здійснюється реалізація у світову освітню практику компетентнісного підходу та інноваційних технологій навчання дітей і молоді. Важливою є демократизація освіти, яка підвищує її якість та обумовлює інноваційний розвиток освітньої галузі як системи. Усе це, зі свого боку уможливорює рівновагу між задоволенням запитів ринків праці та підвищенням якості освітніх послуг і наданням рівного доступу до них шляхом забезпечення зворотного зв'язку через результати впливу освіти на формування якісної національної освітньої системи загалом та особистісне становлення молодого покоління.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Костецька М. В. Освіта в системі ідеологічних принципів / М. В. Костецька // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка] – Спецвипуск 13. – Ч. II. – Словянськ : ДДПУ, 2013. – С. 215 – 223.
2. Костецька М. В. Освіта в координаті інформаційного суспільства / М. В. Костецька // Молодь і ринок : наук.-пед. журн. – 2013. – № 7. – С. 154 – 158.
3. Костецька М. В. Функціональний аналіз вищої освіти України радянського періоду / М. В. Костецька // Людинознавчі студії : Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. Т. Біленко (гол. ред.), М. Чепіль, А. Федорович та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДПУ імені Івана Франка, 2012. – Випуск двадцять п'ятий. Педагогіка. – С. 41 – 52.
4. Костецька М. В. Основні тенденції розвитку вищої освіти / М. В. Костецька // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Драгоманова, 2014. – Випуск CXVII (117). – С. 74 – 83. – (Серія педагогічні та історичні науки).
5. Костецька М. В. Про окремі аспекти розвитку європейської вищої освіти / М. В. Костецька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 53 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 94 – 102.
6. Костецька М. В. Підвищення якості вищої освіти як чинник розвитку і модернізації змісту освітнього процесу / М. В. Костецька // Молодь і ринок : наук.-пед. журн. – 2017. – № 1. – С. 140 – 144.
7. Костецька М. В. Розвиток вищої європейської освіти в освітньому вимірі / М. В. Костецька // Молодь і ринок : наук.-пед. журн. – 2017. – № 3. – С. 137 – 142.
8. Костецька М. В. Ретроспективний аналіз розвитку вищої освіти України / М. В. Костецька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 57 : збірник наукових праць / за науковою ред. В. Д. Сиротюка ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – С. 80 – 86.
9. Костецька М. В. Чинники та передумови розвитку вищої європейської освіти : проблеми і перспективи / М. В. Костецька // Південноукраїнський національний університет імені К.Д. Ушинського. Науковий вісник. Педагогіка, психологія. – 2017. – С. 48 – 52.

Статті у міжнародних наукових фахових виданнях

10. Костецкая М. В. Всемирные основы глобализации / М. В. Костецкая // Теория и практика общественного развития : научный журнал. – Краснодар. – 2014. – № 1. – С. 202 – 204.
11. Костецька М. В. Аналіз етапів розвитку національної вищої освіти / М. В. Костецька // Zbiór artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Aktualne naukowe problemy. Rozpatrenie, decyzja, praktyka» (30.03.2016-31.03.2016). – Warszawa: Wydawaca: Sp. Z.o.o. «Diamont Sp. Z.o.o. «Diamond trading tour», 2016. – S. 49 – 55.
12. Kostecka M. Internationalization of educational space / M. Kostecka // SCIENTIFIC ISSUE OF KNOWLEDGE, EDUCATION, LAW AND MANAGEMENT. – 2016. – № 4 (16). – Wydawca : Fundacja «Oświata i Nauka Bez Granic PRO FUTURO». – S. 154 – 159.

Матеріали і тези науково-практичних конференцій

13. Костецька М. В. Університет як явище культури / М. В. Костецька // Проблеми та перспективи педагогіки і психології у сучасному суспільстві. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2013. – С. 11 – 12.
14. Костецька М. В. Сутність характеристики вищої школи / М. В. Костецька // Вища освіта в Україні і Болонський процес : стан проблеми і перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, Київ, 3 грудня 2012 р. / редкол. І. І. Тимошенко (голова) та ін. – К. : Вид-во Європ. ун-ту. – 2013. – С. 75 – 78.
15. Костецька М. В. Основні суперечності в розвитку вищої освіти / М. В. Костецька // Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасних педагогічних і психологічних наук» (21 – 22 березня 2014 р. м. Одеса). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. – С. 102 – 104.
16. Костецька М. В. Розвиток особистості в системі освіти / М. В. Костецька // Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28 – 29 березня 2014 року). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – С. 92 – 95.
17. Костецька М. В. Європейська вища освіта в контексті подальшого розвитку / М. В. Костецька // I Міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальні та прикладні дослідження : сучасні науково-практичні рішення та підходи» (27 – 28 жовтня 2016 р. Баку-Ужгород-Дрогобич) : Просвіт, 2016. – С. 154 – 156.

АНОТАЦІЇ

Костецька М. В. Розвиток вищої освіти в Україні та країнах Європейського Союзу (кінець XX – початок XXI ст.): порівняльний аналіз.
– На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертаційному дослідженні здійснено конструктивно-критичний аналіз тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти у країнах Європейського Союзу у визначених хронологічних рамках як цілісного феномена в контексті актуальних проблем сучасної вищої школи; виявлено загальні для європейського регіону тенденції розвитку вищої освіти; з'ясовано сутність, принципи і передумови розвитку досліджуваного феномена; визначено передумови розвитку вищої західноєвропейської та вітчизняної освіти у зазначений період: соціально-політичні; державно-законодавчі (прийняття відповідних законодавчих актів); культурні, духовно-ідеологічні; націотворчі; освітньо-педагогічні; узагальнено трактування термінів «якість вищої освіти» та «якість освітнього процесу»; простежено еволюцію поняття «якість освіти» в Україні; підтверджено, що безперервність змін у сучасній науково-освітній сфері ускладнює визначення поняття «якість освіти» в різних європейських країнах і для різних складових частин навчально-виховного комплексу; виокремлено дві тенденції у розвитку Болонського процесу: географічне розширення територіальних меж європейського простору вищої освіти (The European Higher Education Area) шляхом збільшення кількості його членів; урізноманітнення цілей країн-учасниць, та намагання охопити не лише університети, а й усі ВНЗ т. зв. Старого Світу;

Ключові слова: вища освіта в Україні, освіта в країнах Європейського Союзу, розвиток вищої освіти, Болонський процес, порівняльний аналіз розвитку освіти.

Костецкая М. В. Развитие высшего образования в Украине и странах Европейского Союза (конец XX - начало XXI ст.): сравнительный анализ. - На правах рукописи.

Диссертация на соскание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - общая педагогика и история педагогики. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. - Киев, 2017.

В диссертационном исследовании осуществлен конструктивно-критический анализ тенденций развития высшего педагогического образования в странах Европейского Союза в определенных хронологических рамках как целостного феномена в контексте актуальных проблем современной высшей школы; выявлены общие для европейского региона тенденции развития высшего образования; выяснена сущность, принципы и предпосылки развития исследуемого феномена. Среди принципов высшего образования особенно выделено: демократизацию; модернизацию, которая включает инновационное развитие образовательной отрасли системы; глобализацию; утверждение новой образовательной парадигмы; компетентнісний підхід; інноваційний характер учебных технологий; гуманизацию и гуманитаризацию; определены предпосылки развития высшего западноевропейского и отечественного

образования в отмеченный период: социально-политические; государственно-законодательные; культурные, духовно-идеологические; нациообразовательные; образовательно-педагогические; обобщена трактовка терминов «качество высшего образования» и «качество образовательного процесса»; прослежена эволюция понятия «качество образования» в Украине, что способствовало выяснению роли образовательно-научного комплекса как главного общественного приоритета и источника общественного продвижения; подтверждено, что непрерывность изменений в современной научно-образовательной сфере усложняет определение понятия «качество образования» в разных европейских странах и для разных составных частей учебно-воспитательного комплекса; установлено, что национальное высшее образование может считаться качественным только при условии, что оно будет охватывать практически всю состоятельную до того или того вида обучения молодежь и будет предоставлять ей необходимую для выхода на рынок труда профессиональную компетентность. Это задание может быть решено лишь в случае превращения высшего образования не на государственный, а на общественно-государственный приоритет; определена другая важная предпосылка «качественного высшего образования» - предоставления молодежи профессиональной компетентности перспективного плана; доказано, что доминирующим принципом повышения качества высшего образования в Украине остается стандартизация содержания ее образования.

Проанализировано развитие университетского образования в Европейском регионе в пределах Болонского процесса, обосновано его современные и перспективные факторы развития; выявлены существенные отличия в ее структурах и комплексах дипломов, которые противоречат интеграционным процессам в Европейском Союзе, существенно тормозят образовательно-научные обмены и другие формы сотрудничества; выяснено изменения, которые Великобритания, Испания, Италия, Германия и Франция достигли в начале Болонского процесса и которые касались преимущественно структурных показателей систем высшего образования, а не содержания и методов обучения (в частности, модифицировано построение учебного процесса, введена двухступенчатая модель высшего образования, изменены правила приема абитуриентов (селекционных процедур), внедрены новые названия дипломов и приложения к ним); определена роль тенденции профессионализации высшего образования как фактора распространения Болонского процесса на систему высших профессиональных заведений образования.

Болонские реформы обусловили существенные изменения в первые годы их реализации. После сопоставления текстов документов конференций министров образования стран Европы в Болонье, Праге, Берлине и Бергене выделены две тенденции в развитии Болонского процесса: географическое расширение территориальных пределов европейского пространства высшего образования (The European Higher Education Area) путем увеличения количества его членов; разнообразие цели стран-участниц, и попытка охватить не только университеты, но и все вузы так называемого Старого Мира.

Реализованы исходные позиции исследования развития высшего образования (европейской и отечественной), его качества и тенденций в исследуемых хронологических рамках: определения общей цели и заданий, актуальных для того или того периода; выяснение ведущей методологии (парадигмы) и ее отображение в содержании образования; освещение перечня и содержания учебных дисциплин, которые синхронно изучались в вузе разных стран мира; рассмотрение и определение вопросов организации обучения (его методов, форм и средств); анализ проблемы оценивания учебных достижений; определены перспективные направления развития Болонского процесса: повышение международного рейтинга европейского высшего образования; развитие транснационального образования в других регионах мира и нормативное обеспечение ее качества.

Определенные и освещенные нами тенденции развития высшего европейского и отечественного образования свидетельствуют о внедрении новой парадигмы, в соответствии с которой следует ориентироваться не только на смыслово-процессуальную организацию обучения, но и на его конечный результат. При этом осуществляется реализация в мировую образовательную практику компетентного подхода и инновационных технологий обучения детей и молодежи. Важной является демократизация образования, которая повышает ее качество и обуславливает инновационное развитие образовательной отрасли как системы.

Ключевые слова: высшее образование в Украине, образование в странах Европейского Союза, развитие высшего образования, Болонский процесс, сравнительный анализ развития образования.

Kostetska M. V. Development of higher education in Ukraine and countries of European Union (an end of XX is beginning of XXI of century): comparative analysis. - On rights for a manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences from speciality 13.00.01 - pedagogics and history of pedagogics. - National pedagogical university of M. P. Dragomanov. - Kyiv, 2017.

In dissertation research the structurally-critical analysis of progress of higher pedagogical education trends is carried out in the countries of European Union in certain chronologic scopes as integral phenomenon in the context of issues of the day of modern higher school; general for the European region progress of higher education trends are educed; essence, principles and pre-conditions of development of investigated phenomenon, is found out; pre-conditions of development of higher West-European and domestic education are certain in a noted period: socio-political; state-legislative (acceptance of corresponding legislative acts); cultural, spiritually-ideological; educationally-pedagogical; interpretation of terms «quality of higher education» and «quality of educational process» is generalized; the evolution of concept «quality of education» is traced in Ukraine; it is confirmed, that continuity of changes in a modern scientifically-educational sphere complicates determination of concept «quality of education» in the different European countries and for different component parts of educational-educator complex; two tendencies are distinguished

in development of process of Bolon: geographical expansion of territorial limits of European space of higher education (The European Higher Education Area) by the increase of amount of his cocks; diversify the aims of countries-participants, and attempt to overcome not only universities but also all institutes of higher - of Old World;

Keywords: higher education in Ukraine, education in the countries of European Union, development of higher education, Болонський process, comparative analysis of development of education.

Підписано до друку 24.11.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 356
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.